

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעזאילה בתיה קרסל די

רחוב המלאכה 9

לוד 71520

טל. 0523286269

פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il

www.tzohar.org.il

כפיית טיפול תרופתי על עברייני מין קשים

1. הצגת הנושא:

לעבירות מין השלכות רגשיות וחברתיות ארוכות טווח וחמורות במיוחד – בעבור נפגעי העבירה ובעבור סביבתם הקרובה; והן מזעזעות במיוחד כשהן נעשות כלפי קטינים. אחד השדות שבהם מתנהלים המאמצים למניעת עבריינות מין הוא הטיפול בפדופילים שהורשעו. אף שקשה לדעת זאת בוודאות,¹ ההערכה היא שאחוז גבוה בקרב פדופילים מועד לחזור ולבצע עבירות דומות, ועל כן מתבקש ליזום פעולות מְנַע שונות. אחת האפשרויות, המקובלת כיום גם בחלק ממדינות ארצות הברית, היא טיפול תרופתי שנועד להוריד את החשק המיני (שפעמים רבות הוא אובססיבי) ובעקבותיו את העבריינות של פדופילים שהוערכו כבעלי פוטנציאל גבוה לעבריינות חוזרת. ישנו גם פיתוח ישראלי המציע תרופה ייעודית לעניין זה – גם הוא אינו מציע ודאות מוחלטת אולם מחקרים מראים כי שיעור החזרה לפשע, בעקבות הטיפול, נמוך עד אפסי.² השאלה שעולה בעקבות אפשרות זו היא האם מותר לכפות טיפול כזה. מלבד עצם הבעייתיות הכרוכה בכפייה ליטול תרופה, השימוש בתרופות המדוברות עשויות לעורר תופעות לוואי כואבות – כגון: גלי חום, ירידת מסת שריר ואף גדילת שדיים.

2. הדילמה האתית

הפחתת הפגיעות המיניות נועדה להגן על הציבור ובמיוחד על ילדים חסרי ישע. בשל ההשפעה החמורה של פגיעות מין, בשל הקושי למנוע אותן ובשל החשש החמור מהשיבה לפשע – במיוחד לאור העובדה שפעמים רבות העבירות נובעות ממחשבות אובססיביות – ברורה המוטיבציה לכפות טיפול כזה. מנגד, כאשר מכריחים אדם לקחת תרופות נגד רצונו, מדובר בפגיעה חמורה באוטונומיה שלו, בפרט משום שלתרופות אלו תופעות לוואי שעשויות להיות לאנעימות. כרגיל, ישנו גם חשש המדרון החלקלק – כלומר החשש שהעניין יתדרדר לכדי בעיות אתיות משמעותיות יותר. במבט ראשון, לעולם קודמת זכותו של הקורבן לזכויותיו של התוקף; אולם כאן המצב מסובך יותר שכן מדובר בפוטנציאל לתקיפה ולא בתקיפה ודאית וכן משום שמדובר בפגיעה חמורה מאוד בזכויות האדם ובסכנת התדרדרות משמעותית.

3. עמדת היהדות

1.3. חומרת הפגיעה המינית בילדים

היהדות מתייחסת בחומרה רבה לפגיעה מינית בילדים. מישור הדיון העיקרי הוא מישור הפגיעה בקדושת המיניות, ב'בין אדם למקום', ועבירת אונס עלולה להיות עבירה שדינה מיתה;³ אולם חומרת העבירה

¹ ראה במקורות שמובאים אצל דנה פוגץ, ' "ביום שאחרי" – גישות חדשות במערכת המשפט לניהול סיכון של פגיעה מינית – מענישה בלבד לפיקוח ומניעה', הפרקליט נא (תשע"א), עמ' 147–148; טל טובים, 'פדופיליה: סקירת התופעה וההתמודדות הטיפולית והאכיפתית', במחשבה תחילה ג (דצמבר 2013), עמ' 91–92.

² טובים (לעיל הערה קודמת), עמ' 111. מאידך גיסא ראה שוש מולא, 'זריקת עונשין', ידיעות אחרונות – מוסף 7 ימים (28.05.10), זמין באתר אביליקו: <https://goo.gl/Cp5RDJ>.

³ משנה תורה הלכות איסורי ביאה א, יד.

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעזר אילה בתיה קרסל ר"ל

רחוב המלאכה 9
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

אמורה גם מצד 'בין אדם לחברו'⁴, עד שמי שרואה אנס המבקש לפגוע באדם צריך למנוע זאת אפילו באמצעות המתה (כדין 'רודף')⁵. חומרה רבה ישנה גם לעבריינות מין שאינה מגיעה לכדי אונס, בשל הפגיעה הקשה בגופם ובנפשם של הילדים.⁶

2.3. איסור פגיעה באוטונומיה של אדם על גופו

באופן עקרוני, אף שמעמדה של דרישת ההסכמה מדעת לקבלת טיפול רפואי באתיקה היהודית נמוך יותר מזו שבאתיקה הכללית, התערבות תרופתית בלא רשות אסורה.⁷ לא זו בלבד אלא שאפשר שמדובר בתקיפה של ממש שנעשית על ידי רשויות השלטון ופוגעת בבעלות האדם על גופו.⁸ למעשה, אין מקורות ברורים להגדרת עוצמת הבעייתיות שבפגיעה באוטונומיה של האדם, וחוסר הבהירות בעניין זה נובע מן העובדה שעקרונות אלה אינם כתובים במפורש בתורה ובמקורות חז"ל – אפשר שמן הטעם שהם 'מושכל ראשון' המשמש כבסיס לדיון.⁹ הם עשויים להיות קשורים למושג 'צלם אלוהים',¹⁰ או להילמד מהאיסור החמור על של 'גנב איש ומכרו',¹¹ מההגבלות המשמעותיות שדיני התורה יצרו על עבדות,¹² ומהביקורת החריפה – בנביאים ובספרי התנ"ך המאוחרים – במצבים מסוימים על יצירת יחסי עבדות ועל איהפסקתם.¹³ אכן, בנידון דידן מדובר בכפיית טיפול רפואי בעבריינים שנעשה על מנת למנוע סכנה מאחרים, ועובדה זו יוצרת מורכבות ייחודית.

3.3. ענישה שלא מן הדין

1.3.3. מערכת הענישה הקלאסית והמערכות המקבילות: במערכת הענישה הרגילה, המצויה במקורות חז"ל ובספרות ההלכה, היקף הענישה מצומצם מאוד: ראשית העונש מוטל רק על כמה עבירות מסוימות, וקיימות עבירות רבות שהענישה עליהם מסתכמת בפיצוי ממוני; שנית, התנאים לענישה מצרים מאוד את אפשרות מימושה. כדי להתמודד עם קושי זה נעשה שימוש במערכת משפט מקבילה, שהתבססה על סמכות חכמים להעניש מעבר לשורת הדין,¹⁴ על סמכות המלך או על סמכות השלטון הזר לקבוע כללי ענישה משל

⁴ ראה בני פורת, 'הריגת אנס כהגנה עצמית', פרשת השבוע, גיליון 389 (תצווה תשע"א).
⁵ **שולחן ערוך** חו"מ, תכה, ג; הרב משה הלברשטאם, 'מסירה לשלטונות במי שמתעולל בילדיו', **ישורון** טו (תשס"ה), עמ' תרנא.
⁶ הרב צבי גרטנר, 'קונטרס דם רעך', שם, עמ' תרלד-תרלה; הרב אשר וייס, 'מסירה לשלטונות בחשוד בהתעוללות בילדים', שם, עמ' תרנו, תרס.
⁷ ראשית, הדבר נלמד מן העובדה שדיוניהם הרבים של הפוסקים בעניין כפיית טיפול רפואי (ראה סעיפים 3.1-3.3. בנייר העמדה 'טיפול בחולה "צמח" [p.v.s.] עוסקים כמעט כולם בחולה הנמצא בסכנת נפשות. ניתן להתלבט האם בכפייה כזו יש איסור חבלה, או שמא אין לאסור זאת אלא מצד "ואהבת לרעך כמוך", אך מכל מקום ברור שהדבר אסור. אומנם ב**שר"ת ציצע אליעזר** (טו, מ) חייב כפיית טיפול רפואי במטרה למנוע סכנה לראייה, אולם נראה שמרבית הפוסקים חולקים על כך, ומלבד זאת מדובר בסכנה לפגיעה קשה במיוחד ולא במקרה רגיל.
⁸ על אף ההרחבה הגדולה שיש לסמכויות השלטון בתחומים הממוניים – כגון הקביעה "מלך פורץ גדר ואין ממחין בידו" (בבא בתרא ק, ב) – ישנה ביקורת חמורה על אחאב שלקחת את כרם נבות (ראה **תוספות** סנהדרין כ, ב). נראה פשוט כי כשמדובר בגופו של אדם – על אחת כמה וכמה יש להיזכר מהרחבת סמכויות השלטון.
⁹ על קיומם וחשיבותם ההלכתית של עקרונות יסוד המבוססים על המוסר הטבעי ראה אצל הרב יהודה עמיטל, 'מוסר טבעי', **והארץ נתן לבני אדם**, אלון שבות תשס"ה, עמ' 25-40 ובמקורותיו.
¹⁰ ראה הרב יהודה ברנדס, **יהדות וזכויות אדם: בין צלם אלוהים לגוי קדוש**, ירושלים תשע"ג, פרק ז (המחבר מסתמך בעיקר על מקורות דומים לאלה שציטטנו בהמשך, אך משייך זאת גם למושג 'צלם אלוהים').
¹¹ שמות כא, טז. מעשה זה כה חמור עד שעונשו, מעיקר הדין ובתנאים מסוימים, הוא מוות (שם; וראה גם **משנה תורה** הלכות גניבה ט, א-1).
¹² שמות כא, א-יא; דברים טו, יב-יח. על תכליתן של ההגבלות הללו והקשר שלהן לפגיעה בצלם אלוהים ובאוטונומיה של האדם, ראה למשל הרב אלחנן סמט, **עיונים בפרשות השבוע: סדרה שנייה** (ירושלים תשס"ד), פרשת משפטים, עמ' 327-346.
¹³ עמוס ב, ו; ירמיהו לד, ח-טז; דה"ב, כח, ו-טז; נחמיה ה, א-יג.
¹⁴ ראה: סנהדרין מו, א; **שר"ת הרשב"א** ג, שצג; שם, ד, שיא; **משנה תורה** הלכות סנהדרין כד, ד-ו.

ארגון רבני צהר
היהדות של כלנו

צהר לאתיקה

לעזריאל בתיה קרסל דיין

רחוב המלאכה 9

לוד 71520

טל. 0523286269

פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il

www.tzohar.org.il

עצמו.¹⁵ קיימת מחלוקת האם מערכת מקבילה זו הייתה בשימוש קבוע ואינהרנטי, או שהשימוש בה נעשה לצורך השעה; אולם כך או כך סמכות זו קיימת כשלעצמה.¹⁶ למעשה, אנו מוצאים שחכמים רבים, במיוחד בקהילות ספרד, נהגו כך למעשה: קבעו עונשים מעבר לעונשים שבדין התורה, והקלו בכללי הראיות.¹⁷ לפי רוב הדעות, סמכות זו נתונה לא רק לבית דין אלא גם להנהגה הציבורית,¹⁸ אך עליה להיות מאוזנת באמצעות כללי יושר התואמים לעקרונות התורה.¹⁹ אחת ממטרות הענישה שלא מן הדין, הרלבנטית במיוחד לענייננו, מנוסחת יפה בלשון הריטב"א: "הדיין יכול לדון בכיוצא בו... כי הוא אביהם של ציבור וחיוב לתקן זה... שלא יזוקו בני אדם".²⁰

2.3.3. ענישה גופנית: במערכת הענישה ההלכתית-קלאסית קיימת ענישה פיזית, מלקות, אולם רק על עבירות מוגדרות. כחלק מהרחבת הענישה 'שלא מן הדין' נהגו הראשונים להעניש עבריינים גם בעונשים פיזיים שלא נזכרו בתורה, כדוגמת קטיעת איברים או התוויית אות קלון על גופם של אנשים,²¹ למטרות הרתעה ובהתאם לצורך. כיום ענישה כזו לא נוהגת,²² אולם אפשר להשתמש בה כבסיס ערכי להכרעות במצבים מורכבים יותר, כמו הנידון דידן; ניתן לומר שכיוון שבאופן עקרוני ניתן היה להעניש את העבריין בעונש גופני, אפשרית גם נתינת תרופה שחומריתה פחותה בהרבה מעונש פיזי. אכן, כאן המטרה אינה הרתעת הציבור אלא מניעת העבריין מלשוב לסורו.

4.3. התגוננות כנגד בעלי פוטנציאל לפגיעה

נוסף על העיסוק בענישה שלא מן הדין, פותחו בהלכה כמה דינים העוסקים באמצעי ההגנה שהציבור רשאי לנקוט כנגד גורמים מסוכנים (ברמות סיכון שונות).²³ בהקשר זה יש להזכיר את דין 'מוסר', אדם המלשין על היחיד או על ציבור בפני גויים באופן הכרוך בסכנת מוות;²⁴ את דינו של זיפן מטבעות שעלול להוביל להתנכלויות לציבור;²⁵ ואת דינו של המצער את הרבים.²⁶ בדורות האחרונים עסקו חכמים בדוגמאות נוספות, כגון מי שמסכן את הרבים בנהיגתו הפראית.²⁷ העונש על עבירות אלו תואם את לחומרתן, וכך

¹⁵ ראה: **דרשות הר"ן** דרוש יא; **ש"ת הרשב"א** (לעיל הערה קודמת); הרב יובל שרלו, 'סמכות השיפוט של המלך', **מגדים** א (תשמ"ו), עמ' 61–80.

¹⁶ להרחבה על סמכויות הענישה לצורך השעה ראה: הרב אריאל בראלי, 'המשפט הפלילי במדינת ישראל', **תחומין** לו (תשע"ז) עמ' 373–380; אהרן קירשנבאום, **'בית דין מכין ועונשין': הענישה הפלילית בעם ישראל – תורתה ותולדותיה**, ירושלים תשע"ג, עמ' 54–67. דיון והפניות באשר לשאלת השימוש הלכתחילאי במערכת המקבילה ראה אצל הרב בראלי ואצל קירשנבאום (שם, עמ' 68–82).

¹⁷ לדוגמאות ספציפיות ראה: **ש"ת מהר"ם מרוטנבורג** (פראג), פא; רבנו ירוחם, **מישרים** כג, ה (כריתת יד למי שרגיל להכות את אשתו); **ש"ת הרשב"א החדשות** (מכתב יד), רלב (הענשת זייפנים בידי הקהילה); **ש"ת הרא"ש** יז, ח (הענשת מי שמקלל ברבים את האל בכריתת לשון או במוות); שם, יח, יג (ענישת אישה שזינתה). דיון נרחב בעניין זה ראו בספרו של קירשנבאום (לעיל הערה קודמת).

¹⁸ ראה: **שולחן ערוך** חו"מ ב; **הלכות מדינה** א, שער ו; הרב בראלי (לעיל הערה 16).

¹⁹ **הלכות מדינה** שם פרק ב; הרב בראלי (לעיל הערה 16), עמ' 387–380. מובן שקשה לקבוע במדויק את גודל ההגבלות הללו.

²⁰ **ש"ת הריטב"א** קלא (דינו של מי שעשה מגוון גדול מאוד של עבירות כנגד היחידים והציבור).

²¹ מלבד המקורות שהובאו בהערה 17, ראה גם את המקורות שהובאו אצל קירשנבאום (לעיל הערה 16), פרק יד.

²² ראה למשל את דברי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל המובאים ב**הלכות מדינה** ג עמ' רטו; וכן את המקורות המובאים אצל הרב נפתלי בראילן, **משטר ומדינה בישראל על פי התורה**, ירושלים תשס"ז, עמ' 1484–1485 (העוסקים באופן כללי בשיקולים להימנע מענישה).

²³ יש לציין כי באופן פשוט דין 'רודף' אינו חל על מי שמקיים פוטנציאל לתקיפה אך הסכנה ממנו אינה ודאית, ראה: הרב ישראל שציפנסקי, 'עיונים בדיני הרודף אחר חבריו', **אור המזרח** כ (תשל"א), עמ' 15–17; **מנחת אשר** שמות, לט, ב; פורת (לעיל הערה 4), הערה 20. לדעה חולקת ראה הרב יהודה סילמן, 'ביאורים בדין ספק רודף', **ישורון** טו (תשס"ה) עמ' תרסד–תרסו.

²⁴ **שולחן ערוך** חו"מ, שפח, ט–י.

²⁵ שם, יב.

²⁶ **משנה תורה** הלכות חובל ומזיק, ח, יא.

²⁷ **ש"ת מנחת יצחק** ח, קמח.

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעזר איילה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9

לוד 71520

טל. 0523286269

פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il

www.tzohar.org.il

בעוד את ה'מוסר' ניתן להרוג (מעיקר הדין ובתנאים מסוימים בלבד), הטיפול בזייפן ובמצער הציבור נעשה באמצעות מסירתם למערכת המשפט החילונית או הנוכרית. לכל זה יש להוסיף כי כמה הפוסקים הסתמכו על עקרונות אלו כדי לחייב אנשים שעלה חשש שידביקו אחרים במחלה מידבקת, לעבור בדיקות דם, אף כאשר הם אינם נושאים באשמת ההידבקות. מובן שאין להשוות את עוצמת הפגיעה במקרים אלה לנידון דידן,²⁸ אך ניתן לשאוב מהם את העיקרון שכאשר לאדם ישנו פוטנציאל פגיעה באחרים ניתן להגביל את האוטונומיה שלו.

5.3. כפייה על קיום מצוות

מקור נוסף שניתן להסתמך עליו בהקשר זה הוא הסמכות העקרונית שיש לבית הדין (ולדעת חלק מהפוסקים, גם ליחידים), במצבים שונים, להפריש אדם בכוח מעשיית עבירות.²⁹ אכן אין משתמשים בסמכות זו כיום,³⁰ אולם ניתן להשתמש בה – כדלעיל – כבסיס ערכי להכרעה במצבים מורכבים יותר; ופוסקים אכן משתמשים בדין זה בשאלות של כפיית טיפול רפואי לשם הצלת חיים.³¹

6.3. איסור סירוס

מלבד השיקולים המורכבים ביחס לכפיית הטיפול התרופתי על החולה, נתייחס בקצרה גם לאיסור הסירוס. ההלכה אמנם אוסרת סירוס אדם, ובכלל זה גם סירוס באמצעים תרופתיים,³² אולם בנסיבות האמורות יש כמה וכמה שיקולים להקל: ראשית, לדעת פוסקים רבים כאשר הסירוס נעשה בעקיפין, שלא באמצעות כריתה בידים, איסורו קל יותר;³³ מלבד זאת, השפעתה של התרופה היא זמנית בלבד ואין זה דומה לסירוס קבוע;³⁴ ולבסוף, ישנו גם הצורך הגדול במניעת עבירות מין על חומרתם הרבה. בהתאם לכך נראה שאין בעיה מצד איסור סירוס.³⁵

4. מסקנות

1.4. אופק הכלים ההלכתיים העומד לרשות המחייבים טיפול תרופתי בעברייני מין גדול דיו, והדרך לשימוש באמצעי זה – לשם התגוננות ומניעת נזק – פתוחה.

2.4. לא ברור מספיק מהו משקלה של האוטונומיה שיש לאדם על גופו, וכפי שהוסבר לעיל ייתכן שהיא משמעותית במיוחד ומצויה בכלל עקרונות היסוד של התורה, ולכן פגיעה בה בעייתית מאוד.

3.4. יש אפוא לנהוג בזהירות גדולה בעניין זה ולקבוע כי אין להשתמש בסירוס כימי אלא כמוצא אחרון. ישנה חובה לתור אחר טיפול אחר, או אמצעים נוספים המסוגלים להפחית את הסיכון, ורק אם זו

²⁸ הרב שלמה דייכובסקי, 'כפיית בדיקה וטיפול – היבטים הלכתיים על מחלת ה"איידס"', **אסיא** ז (תשנ"ד), עמ' 73–78.

²⁹ ראה בבא קמא כח, א. הפוסקים נחלקו האם גם ליחיד ישנה הסמכות להכריח אדם לבצע מעשים שהוא מצווה עליהם או שמא מוטל עליו רק למנוע את העבירה ברגע זה, ראה: **נתיבות המשפט ג**; **שר"ת חתם סופר** ה, קעז; וכנגדם **קצות החושן ומשובב נתיבות** ג. ההנחה כי מוטלת חובה על מי שמצוי בסיכון רציני לשוב על עבירת המין לעשות כל שביכולתו כדי להימנע מהעבירה מוזכרת אצל הרב יהודה סילמן, (לעיל הערה 23) אולם יש לשים לב שדבריו עוסקים בעברייני שלא נודע לרשויות.

³⁰ **עמוד הימיני י** (במיוחד: ג, ה, ו, יד).

³¹ ראה במקורות המובאים אצל הרב יצחק שילת, **רפואה הלכה וכוונות התורה**, ירושלים תשע"ד, עמ' 34–43.

³² **שולחן ערוך** אה"ע ה, יא–יב.

³³ ראה סקירה ב**שר"ת יביע אומר** ח, אה"ע, יד; וכן בפניני הלכה הרחבות לשמחת הבית, ז, א, ג.

³⁴ ראה למשל: **שר"ת שבט הלוי** ג, קפד; **שר"ת אגרות משה** אה"ע ג, טו; שם, ד, לב.

³⁵ ראה: **שר"ת אשר חנון** ו, סב; **פניני הלכה** (לעיל הערה 24), אות ד; תשובת הרב רצון ערוסי בכתובת <https://goo.gl/p5bZe5>. הפוסקים הללו מצריכים לכתחילה שגוי ייתן את הזריקות אולם יש מקום לדון בכך. ישנה גם דעה האוסרת בכלל מתן זריקות כאלו משום איסור סירוס, ראה למשל את דברי הרב אליהו אברג'ל (הובאו ב**שר"ת אשר חנון** שם).

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעגאילה בתיה קרסל ז"ל

רחוב המלאכה 9
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

האפשרות היחידה – שכנגדה עומדות חירות הציבור ומניעת פגיעה בנפגעים פוטנציאליים – הדבר מותר
ואולי אפילו חובה.

